

Тема: Типи та техніко-економічні особливості підприємств автомобільного транспорту.

1. Транспортний комплекс України.
2. Матеріально-технічна база транспорту.
3. Типи підприємств автомобільного транспорту.
4. Вантажні АТП і вантажні автостанції.
5. Пасажирські АТП.
6. Транспортно-експедиційні підприємства.
7. Класифікація підприємств з ТО і ремонту рухомого складу АТП.

1. Транспортний комплекс — це поєднання різних видів транспорту, обслуговуючих, допоміжних підприємств і організацій на певній території.

Транспорт — одна з галузей матеріального виробництва України.

Транспорт є важливим чинником формування територіальної структури господарства. Він може прискорювати або ж затримувати процес територіальної концентрації промислових підприємств у певних господарських центрах, забезпечувати нормальне функціонування різних елементів їх територіальної організації в промислових комплексах.

Вплив транспортного чинника залежить від рівня розвитку транспортної системи. Чим розвинутіша, різноманітніша і розгалуженіша транспортна мережа, чим більше функціонує ефективних транспортних засобів, тим сприятливіше транспортне положення будь-якого об'єкта території (міста, промислові підприємства тощо). Недостатній розвиток транспортної системи обмежує можливості формування і подальший розвиток господарства певної території.

Транспортний чинник певною мірою визначає галузеву і територіальну структуру народногосподарського комплексу. Це пов'язано з тим, що на будь-яке перевезення сировини, матеріалів чи готової продукції витрачається певна кількість праці. Внаслідок цього зростає, а іноді досить істотно, вартість продукції, що перевозиться. Тому, особливо за сучасної ситуації, найдоцільніше розміщувати господарські об'єкти там, де найменші транспортні витрати. Звичайно, що такими місцями в більшості випадків є населені пункти, де перетинаються магістралі різних видів транспорту і здійснюються перевалки вантажів. Це — транспортні вузли. Тут виникають порівняно кращі можливості для постачання промислових підприємств сировиною, матеріалами, заготовками, а також для збуту готової продукції, що досягається узгодженою роботою різних видів транспорту і доцільним розподілом вантажопотоків між ними.

Про роботу транспорту можна судити за його вантажооборотом, який вимірюється тонно-кілометрами і пасажирооборотом, який вимірюється в

пасажиро-кілометрах. Вантажооборот — це кількість вантажу, що перевозиться за певний період на певну відстань, пасажирооборот — це кількість пасажирів, що перевозиться за певний період на певну відстань.

Транспорт України через особливості її географічного положення має значне міждержавне значення, яке з часом зростатиме. Розширюватимуться зв'язки не тільки в напрямі «Схід—Захід», а й «Північ—Південь».

В Україні розвинуті всі **види сучасного транспорту**: залізничний, автомобільний, морський, повітряний, річковий, трубопровідний, електронний.

Залізничний транспорт України посідає перше місце серед інших видів транспорту за вантажооборотом. Нині на нього припадає близько 45 % всього вантажообороту країни.

Автомобільний транспорт характеризується перевезеннями на незначні відстані. В перевезеннях на невелику відстань автомобільний транспорт — поза конкуренцією з іншими видами транспорту. Особливо ефективний він на відстанях до 50 км. Ним здійснюються зв'язки між містами і селами, перевозиться продукція сільського господарства до магазинів і сховищ, до залізничних станцій і пристаней. Досить значні перевезення цим видом транспорту будівельних матеріалів і продукції легкої промисловості.

Крім перевезення вантажів і пасажирів автомобільний транспорт виконує багато інших функцій: забезпечує роботу швидкої медичної допомоги, пожежної охорони, органів громадського правопорядку тощо. В системі автомобільного транспорту України працює 1,8 млн чоловік, що в 1,7 рази більше, ніж у цілому в інших видах транспорту. Більші тут і витрати пального.

На морський транспорт припадає понад 25% вантажо-обороту країни. Він здійснює перевезення вантажів і пасажирів у Чорноморсько-Азовському басейні. Цей вид транспорту нині перетворюється в провідний щодо забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків.

Найбільшим морським портом України є Одеса. Він обладнаний під контейнерні перевезення. Тут на залізничній станції Одеса-Порт відбувається перевантаження із залізничного на морський транспорт і навпаки. Одеса має регулярне сполучення більш як із 100 країнами світу. В Одесі обробляють понад 20 млн тонн вантажів, що становить 20 % морського вантажообороту країни. Це такі вантажі, як нафта, зерно, залізна руда, будівельні матеріали, цукор тощо. Одеса як морський порт не має собі рівних в Україні за перевезенням пасажирів. У майбутньому Одеський порт перетвориться в значний центр перевезення зарубіжних туристів.

Річковий транспорт. Загальна довжина судноплавних шляхів, що експлуатуються в Україні, менш як 4 тис. кілометрів. Майже за всіма

показниками перевезень вантажів і пасажирів цей вид транспорту знаходиться на останньому місці.

Повітряний транспорт. Літаки державної авіакомпанії «Авіалінії України» працюють на 32 міжнародних маршрутах.

Найбільші міста України мають по два аеропорти: в Києві — це «Бориспіль» і «Київ» (Жуляни), в Одесі — «Центральний» і «Застава», в Сімферополі — «Сімферопольський» і «Заводський». Повітряні ворота столиці України — Бориспільський аеропорт. Для пасажирських перевезень в Україні характерна сезонність. Основний пасажиропотік припадає на літо.

Трубопровідний транспорт призначений для транспортування нафти, газу та інших рідких, газоподібних і сипучих речовин.

Мережа газопроводів більш розгалужена. Через Україну із Західного Сибіру й інших районів Росії пролягають кілька магістральних газопроводів до країн Центральної і Західної Європи. Серед них найбільшим є газопровід Уренгой—Помари—Ужгород.

Міський транспорт. Основне призначення міського транспорту — перевезення пасажирів. Швидкі темпи зростання населення, особливо великих міст, потребують постійного розвитку міського транспорту. Зростання масштабів перевезень, енергетична криза, екологічні проблеми призводять до постійної структурної перебудови міського транспорту.

До основних видів міського транспорту належать трамвайне, тролейбусне, автобусне сполучення і метро.

Більшість міст України має автобусне сполучення. За всіма показниками цей вид міського транспорту перевищує всі інші види. Одним з основних недоліків автобусного сполучення, особливо у великих містах, є те, що автобус дуже забруднює навколишнє середовище.

2. До складу матеріально-технічної бази світової транспортної системи входять:

- мережа шляхів сполучення (сухопутних, водних, повітряних, електронних),
- рухомий склад усіх видів транспорту,
- транспортні підприємства, що організують комерційну та інвестиційну діяльність у цій галузі.

Транспорт забезпечує зв'язки між виробництвом і споживанням, задовольняє потреби населення в перевезеннях, має велике оборонне значення.

Транспорт поділяється:

- за видами роботи на дві галузі - вантажний та пасажирський,

- за видами використання можливостей навколишнього середовища - на сухопутний, водний (морський та річковий) і повітряний,
- за видами використання засобів пересування - на залізничний, автомобільний, трубопровідний, гужовий, в'ючний тощо.

Розрізняють роботу транспорту в межах держави (внутрішні перевезення, на морі - каботажні перевезення) та міжнародні перевезення.

3. У загальній транспортній системі в нашій країні важливе значення має **автомобільний транспорт**, який перевозить понад 80 % вантажів у народному господарстві.

Автомобільним транспортом доставляють сировину на промислові підприємства і вивозять готову продукцію, сільськогосподарські вантажі. Велике значення має автомобільний транспорт і для перевезення пасажирів.

Автомобільний транспорт відіграє важливу роль у забезпеченні будівництва житлових і виробничих будівель та різких споруд. Автомобільний транспорт значною мірою сприяв зміцненню обороноздатності нашої країни.

Для перевезення вантажів і пасажирів автотранспортні підприємства мають необхідний рухомий склад.

До рухомого складу автомобільного транспорту належать вантажні та легкові автомобілі, автобуси, автомобілі-тягачі, причіпи і напівпричіпи.

Залежно від призначення розрізняють рухомий склад транспортний і спеціального призначення.

Транспортний рухомий склад призначений для перевезення вантажів і пасажирів і відповідно поділяється на вантажний і пасажирський. До вантажного належать вантажні автомобілі, включаючи сідельні тягачі, до пасажирського — автобуси, пасажирські автобусні причіпи і легкові автомобілі.

Рухомий склад спеціального призначення використовують для різких спеціальних робіт. До нього належать автомобілі для поливання і прибирання вулиць, пожежні, санітарні, автомобілі з компресорними установками тощо.

Вантажний рухомий склад залежно від типу кузовів поділяють на автомобілі: загального призначення з бортовою платформою; самоскидні для перевезення навалочних вантажів; спеціалізовані, обладнані кузовами, які пристосовані для перевезення певних видів вантажів і для особливих умов перевезень (фургони, цементовози, панелевози, цистерни, контейнеровози та ін.).

Вантажні автомобілі (загального призначення і спеціалізовані) залежно від вантажопідйомності розрізняють:

- дуже малої вантажопідйомності — до 1 т — для перевезення невеликих вантажів, як правило, в межах міста;

- малої вантажопідйомності — від 1 до 2,5 т — для перевезення товарів у торговельній мережі (доставка товарів населенню додому) і в сільському господарстві;

- середньої вантажопідйомності — від 2,5 до 5 т — для перевезення вантажів промислових підприємств, будівельних матеріалів і

сільськогосподарських вантажів;

- великої вантажопідйомності — від 5 до 10 т — для перевезень по дорогах з твердим покриттям;

- дуже великої вантажопідйомності — понад 10 т — для перевезення руди, вугілля, вивезення породи на великих будовах.

Автомобілі-тягачі призначені для буксирування причіпного кладу. Їх поділяють на буксирні та сідельні. Буксирні втомобілі-тягачі використовують для буксирування причепа на буксирному пристрої. На сідельних автообілях-тягачах тягове зусилля передається через опорно-зчіпний пристрій, на який опирається напівпричіп. При цьому частина ваги напівпричепа передається на задній міст автомобіля-тягача.

Причіпний рухомий склад використовують для підвищення продуктивності вантажних автомобілів і зниження собівартості перевезень. Його поділяють на причепа, напівпричепа і розпуски. Причепа буксирують за допомогою дишла звичайними вантажними автомобілями, які мають буксирний пристрій. Вони бувають одновісні, двовісні, багатовісні (трайлери). Двовісні і багатовісні причепа мають поворотні пристрої.

Напівпричіпи мають одну або дві осі, які розміщені під задньою частиною кузова» Передня частина відчепленого напівпричепа підтримується двома рухомими стояками, які опираються на ґрунт і мають котки.

Структура автомобільного підприємства

служба експлуатації - здійснює оперативне планування і керівництво перевезеннями, укладає договори з клієнтурою, контролює роботу автомобілів на лінії, організує погрузочно-разгрузочные роботи, враховує на підставі путніх листів і інших відповідних документів транспортну роботу, виконану рухомим складом;

технічна служба - забезпечує готовність автомобілів і причепів до роботи і підтримує їх постійну технічну справність шляхом своєчасного і якісного виконання усіх робіт по технічному обслуговуванню і ремонту, а також хорошого зберігання рухомого складу;

служба безпеки руху - організовує роботу по роз'ясненню правил руху, контролює дотримання їх водіями на лінії і в підприємстві, а також веде агітаційно-пропагандистську роботу в цьому напрямі, статистику і аналіз причин аварійності;

плановий відділ - веде загальний облік роботи, складає трансфинплан, що є планом усієї виробничої і фінансової діяльності на рік;
відділ технічного постачання - забезпечує автотранспортне підприємство експлуатаційними матеріалами, запасними частинами, інструментами і т. п.,

забезпечує облік їх витрачання, видачу і зберігання;

бухгалтерія - враховує фінансові кошти і матеріальні цінності, складає відповідні звіти і здійснює фінансові розрахунки за виконану роботу з клієнтурою, службовцями і робітниками;

адміністративно-господарська служба - веде облік особового складу, діловодство, забезпечує збереження і підтримку у хорошому стані виробничих і службових приміщень., Керівником автотранспортного підприємства є директор (начальник). Технічне керівництво покладене на головного інженера (технічного керівника), який є заступником директора по технічній службі. Заступником директора по експлуатації і керівником цієї служби є начальник експлуатації.

4. Для виконання перевезень створюються автотранспортні підприємства (АТП), які являються первинною ланкою автомобільного транспорту.

Основний тип автотранспортного підприємства – комплексні АТП, проводить перевезення вантажів і прості транспортно-експедиційні операції, зберігання, технічне обслуговування і поточний ремонт рухомого складу, забезпечує необхідними матеріалами і запасними частинами.

Управління АТП повинно забезпечити: виконання перевізного плану, техніко-економічне планування, організацію праці і заробітної плати, бухгалтерський звіт і фінансову діяльність, матеріально-технічне оснащення, комплектування і підготовку кадрів, господарське обслуговування.

Для вирішення цих питань у АТП є організаційна, технічна і планово-економічна служба. Організаційна служба АТП залежить від характеру і структури перевезень, кількості і типу рухомого складу, форми організації технічного обслуговування і ремонту, технічної спорядженості підприємства. В середині АТП створюють автоколони.

Автотранспортні підприємства в більшості випадків являються спеціалізованими – в залежності від обслуговування галузей, способу виконання перевезень і т.д.

Вантажні автомобільні станції призначені для доставки в міста великовантажними автомобілями дрібних партій вантажів для великої кількості різних одержувачів або навпаки.

На вантажних станціях здійснюється розвантаження великовантажних автомобілів, сортування вантажу за адресами, формування відправлень, навантаження на автомобілі середнього й малого тоннажу для доставки вантажу одержувачу.

Відповідно до специфіки своєї роботи основною спорудою вантажних станцій є великий, високоомеханізований склад, що має пристрої для

розвантаження і навантаження автомобілів. Кількість складів, їхня місткість залежать від потужності вантажної станції.

Характерною особливістю вантажної автостанції є необхідність влаштування стоянок для великовантажних автомобілів і напівпричепів, що очікують розвантаження або навантаження.

У зв'язку з тим, що всі вантажі, які надходять у місто, доставляють засобами зовнішнього транспорту, то для зменшення дальності перевезення вантажів по міській мережі важливо наблизити вантажні пункти зовнішнього транспорту до основної маси вантажоодержувачів. Станції доцільно спеціалізувати за напрямками, а також за типами вантажів.

5. Пасажирський автотранспорт організаційно формується в АТП або приватній фірмі. Кожному автобусному АТП затверджується маршрутна схема. Облікові та аналізу підлягають такі показники роботи автобусів: протяжність траси (маршруту); нульовий пробіг; швидкість сполучення; час на виконання одного рейсу; час перебування автобуса на лінії; кількість рейсів за день; пробіг автобуса на маршруті.

Пасажирські АТП (автобусні) зазвичай розташовуються в місцях найбільшої кількості маршрутів з метою отримання найменших нульових пробігів і будуються у вигляді одноповерхових будівель промислового типу.

Пасажирський автомобільний транспорт перетворився на один з основних та найбільш поширених видів пасажирського транспорту країни. Він широко обслуговує транспортні потреби міського та сільського населення, забезпечуючи масові та індивідуальні перевезення пасажирів парком автобусів та легкових автомобілів.

Пасажирські перевезення (міські, міжміські, внутрішньорайонні і внутрішньообласні) здійснює автомобільний транспорт загального користування – автобуси, таксі.

6. Якщо покупці та продавці самі не в змозі здійснити транспортування свого вантажу, то вони користуються послугами **транспортно-експедиційних підприємств (ТЕП)**, які надають великий комплекс послуг із транспортно-експедиційного обслуговування (ТЕО) вантажів. Це, зокрема, такі послуги:

- фрахтування суден і розрахунки;
- розрахункові операції за зовнішньоторговими контрактами;
- консультації щодо розрахункових і експедиторських операцій;

- митне декларування вантажів;
- завантажувально-розвантажувальні роботи;
- зберігання вантажів;
- автоперевезення;
- оформлення товаророзпорядчої документації;
- страхування вантажів;
- сортування, перетарування, нагромадження, комплектація вантажних партій, маркування і пере-маркування вантажів, а також інші операції, які не виконуються перевізниками у пунктах перевалки та збереження вантажів.

Транспортно-експедиторські послуги надаються клієнту при експорті з України, імпорті в Україну, транзиті територією України чи іншими державами, внутрішніх перевезеннях територією України.

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу. Договір транспортного експедирування укладається у письмовій формі.

Перевезення вантажів супроводжується товаротransпортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

7. Технічне обслуговування (ТО) — це комплекс операцій (операція) для підтримання автомобіля в працездатному чи справному стані під час використання його за призначенням, стоянки, зберігання або транспортування. ТО як профілактичний захід здійснюється примусово в плановому порядку через точно встановлені періоди використання автомобіля.

За періодичністю, переліком і трудомісткістю виконуваних робіт розрізняють такі види ТО автомобілів: • щоденне; • перше; • друге; • сезонне.

Ремонт — це сукупність організаційних і технічних заходів, що здійснюються для відновлення справності або працездатності автомобільного транспорту й полягають в усуванні відмов і несправностей, які виникають під час експлуатації або виявляються в ході ТО. Під час ремонту несправні агрегати, вузли (складальні одиниці) й деталі замінюють справними, взятими з оборотного фонду, а також виконують розбірні, регулювальні, складальні, слюсарні, механічні, зварювальні, електромеханічні та інші роботи.

Ремонтні роботи виконують як у разі потреби, спричиненої відмовою або несправністю, так і за планом через певний пробіг чи встановлений термін роботи рухомого складу (запобіжний ремонт).

Основною метою підприємства автосервісу є надання послуг, які б задовольнили потреби користувачів. Кожна послуга цих підприємств повинна включати в себе два елементи:

- обслуговування клієнтів (інформація стосовно характеристики та особливостей експлуатації автомобіля певної моделі, поради і рекомендацій з використання експлуатаційних матеріалів тощо);
- технічне обслуговування і ремонт автомобілів.

Тип підприємства автосервісу визначається його призначенням, видами і повнотою послуг, виробничою площею і потужністю, організаційною структурою, особливостями виробничих процесів. Типи підприємств автосервісу:

- пункт обслуговування автомобілів;
- авторемонтна майстерня;
- автоцентр;
- станція інструментального контролю;
- станція технічного обслуговування автомобілів (СТО).

Станції технічного обслуговування (СТО) – це підприємства, продукція яких складається із послуг для клієнтів і послуг з технічного обслуговування та ремонту легкових, вантажних автомобілів або автобусів.

Потужність СТО визначається кількістю робочих постів з ТО і ПР автомобілів. Під робочим постом розуміється робоче місце з обладнанням, технологічним реманентом і автомобілем, на якому виробничий персонал виконує основні роботи з ТО і ПР.

За кількістю робочих постів СТО поділяються на:

- малі (належать станції на два робочих пости і чисельністю виробничих робітників 1...4 осіб. Таких сімейних (дворових) СТО налічується 70%. Їх особливістю є обмежений перелік виконуваних робіт),
- середні (мають у своєму складі 3...9 робочих постів з чисельністю виробничих робітників 5...20 осіб. Питома чисельність цих СТО в Україні становить близько 15%),
- великі (підприємства з кількістю робочих постів 10...19 і чисельністю виробничих робітників 10...40 осіб),
- надвеликі (мають більше 20 робочих постів та чисельність виконавців 30...250 осіб).

Розміщення СТО в значній мірі визначає її призначення, спеціалізацію і характер послуг, які вона надає. За особливістю розміщення СТО можуть бути дорожніми та міськими.

Дорожні станції, як правило, є універсальними і виконують технічне обслуговування та ремонт усіх типів автомобілів. Розміщуються вони в основному біля автомобільних доріг та магістралей. Ці станції мають від 1 до 5 робочих постів і призначені для виконання, мийних, змашувальних, кріпильних

та регулювальних робіт, усунення дрібних відмов та несправностей, продажу запасних частин та аксесуарів. Ці підприємства розташовують у комплексі з автозаправними станціями.

Міські СТО призначені для обслуговування постійного контингенту клієнтури та парку автомобілів певного регіону міста. За функціональним призначенням і відношенням до джерел фінансування та постачання, які визначають номенклатуру сервісу СТО, вони можуть бути фірмовими (дилерськими) або незалежними.

Література: Л.3 ст.5-10

Питання для самоконтролю:

1. Що являє собою транспортний комплекс України ?
2. Що входить до складу матеріально-технічної бази світової транспортної системи ?
3. Що належить до рухомого складу автомобільного транспорту ?
4. Що повинно забезпечувати управління АТП ?
5. Для чого призначені вантажні автомобільні станції ?
6. Які надають послуги транспортно-експедиційні підприємства (ТЕП) ?
7. Що таке станції технічного обслуговування (СТО) ?